

STRESZCZENIE W JEZYKU POLSKIM

ZMIANY W NARRACJI O HISTORII ARCHITEKTURY
W POŁOWIE DWUDZIESTEGO WIEKU W STANACH
ZJEDNOCZONYCH AMERYKI: STUDIUM ARCHITEKTÓW
LOUIS'A I. KAHN'A I ROBERTA VENTURIEGO

Olga Chrzanowska

ABSTRAKT

Louis I. Kahn (1901-1974) oraz Robert Venturi (1925-2018) uznawani pozostają za jednych z najbardziej wpływowych architektów połowy dwudziestego wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Poza wybitnymi realizacjami i projektami obaj przyczynili się do rozwoju dyskursu architektonicznego. Ta praca doktorska uzupełnia istniejący już obszerny stan badań na temat architektów poprzez studium kontekstu, w którym formowały się ich narracje o historii architektury. Badane w pracy są edukacja, konsumpcja i produkcja dyskursu architektonicznego. Poza tym praca opisuje środowiska instytucji, które wspierały rozwój narracji o historii architektury w Stanach Zjednoczonych w połowie dwudziestego wieku.

W pracy doktorskiej została użyta metoda analizy dyskursu, opisująca dyskursywne praktyki, dyskursywne wydarzenia oraz same teksty. Analiza wybranych tekstów architektów przyczyniła się do zlokalizowania wzorów i schematów w jakich historia architektury pojawia się w dyskursie architektonicznym. Wyniki analizy przyczyniły się do określenia w jaki sposób narracja o historii architektury podlegała zmianom w połowie dwudziestego wieku wśród architektów przynależących do dwóch pokoleń tworzących w tym okresie. Praca wykazała, że dyskurs o historii architektury może rozwijać się w dyscyplinie równoległej do koncepcji projektowych, szczególnie w przypadku środowisk silnie zinstytucjonalizowanych.

STRESZCZENIE PRACY

Rozprawa doktorska bada narrację o historii architektury w oparciu o dyskurs wybranych architektów połowy dwudziestego wieku w Stanach Zjednoczonych. Zmiany w narracji o historii architektury są śledzone na podstawie pism, przemówień i wykładów dwóch wybranych architektów Louisa I. Kahn'a i Roberta Venturiego. Izolacja dyskursu o historii architektury z pozostałych form wypowiedzi architektonicznej miała na celu zbadanie filozofii architekta w mikro skali. Główna teza doktoratu brzmi: Narracja o historii architektury u architekta podlega ukształtowaniu poprzez kontekst produkcji i konsumpcji dyskursu architektonicznego w instytucjach i organizacjach do których przynależy architekt, poprzez instytucję historyzmu w zakodowaną w zawodzie, oraz indywidualne decyzje twórcy w tych środowiskach. Praca badawcza uwzględnia istnienie dychotomii modernizmu i postmodernizmu w istniejących opracowaniach na temat obu architektów, jednak nie sprowadza narracji o historii architektury do jednego z tych dwóch określeń. Historyzm badany jako instytucja zakodowana w zawodzie architekta może ukazywać różne aspekty i problematykę dyscypliny i wspólnoty do niej przynależącej. Rozprawa doktorska sugeruje istnienie instytucji dyskursu architektonicznego, w której różne idee są wykorzystywane i modyfikowane przez autorów dyskursu architektonicznego nawet jeśli pochodzą oni z różnych pokoleń.

Rozdział pierwszy. Ramy badawcze w kontekście studium historyzmu połowy dwudziestego wieku

Ten rozdział określa cel badań oraz metody naukowe dla studiów nad historyzmem w architekturze połowy dwudziestego wieku. W skrócie opisany zostaje kontekst statusu historii architektury w profesji architektonicznej w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Tezy i argumenty dysertacji oraz jej układ zostają przedstawione i opisane. Rozdział zakończony został wyjaśnieniem sposobu opracowania danych tekstów, stanem badań oraz przeglądem literatury.

Rozdział drugi. Główne założenia historyzmu Kahn'a i Venturiego

W drugim rozdziale zostają przedstawione metody badania historyzmu w architekturze autorstwa Manfredo Tafuri'ego, które zostaną wykorzystywane do charakterystyki kryzysu w historii architektury badanego w tej dysertacji. Wśród opisywanych zagadnień wymienione są: projekt historyczny, krytyka i historia operatywna, kryzys historii architektury, przestrzeń

konfliktu, mit jako przeciwnik historii, krytyka i historia jako produkcja. Główne założenia historyzmu Kahn'a i Venturiego są przedstawione. Rozdział skupia się głównie projektach zrealizowanych, niezrealizowanych i utopijnych. Rozdział prezentuje historycyzm obu architektów w latach czterdziestych, pięćdziesiątych i sześćdziesiątych.

Rozdział Trzeci. Instytucja historyzmu

W rozdziale trzecim piśmiennictwo architektoniczne jest ukazane jako instytucja. Analiza wybranych tekstów obu architektów skupia się na wskazaniu w jaki sposób dyskurs o historii architektury utrzymuje się w dyscyplinie i jak ewoluuje w pismach kolejnych architektów. Analiza tekstów ukazuje zależności pomiędzy tekstami, podobieństwa i wzorce wykorzystywane do argumentacji teorii architektonicznych przy użyciu przykładów obiektów historycznych. Reifikacja zjawiska pozwala na ukazanie charakteru instytucji historyzmu w dyskursie architektonicznym.

W celu okazania w jaki sposób architekci wykorzystują historię architektury w swoich tekstach, do analizy materiału badawczego została użyta metoda analizy dyskursu. Gatunki literackie jakimi posługiwali się architekci zostały określone w oparciu o sposób użycia historii architektury w tekstach, zrywając tymczasowo z najczęściej występującą klasyfikacją na teksty teoretyczne, historyczne i krytyczne. Trzy kategorie wyodrębnione na potrzeby badania to: manifesty architektoniczne, w których historia architektury służyła architektom do argumentacji, używana była operatywnie do poparcia ich ideologii; historia kultury, gdzie architekci opierali swoją argumentację na generalizacjach dotyczących całej kultury, malarstwa, rzeźby, poezji, muzyki i ich porównań do historii architektury; wspomnienia, w których architekci aktywnie tworzyli własny obraz w dyscyplinie poprzez wspomnianie, historie o sobie oraz elementy fikcyjne w opowieściach. Subiektywny wybór materiału przez architekta spośród bogatej i złożonej historii architektury był ideologiczny. Architekci, nie tylko historycy architektury, aktywnie współtworzyli i modyfikowali historię dyscypliny dyskursywnie.

Rozdział czwarty. Konsumpcja i produkcja historyzmu

Rozdział czwarty ukazuje konteksty, w których formowała się narracja o historii architektury wybranych architektów. Konteksty edukacji, konsumpcji i produkcji dyskursu o historii architektury są przedstawione dla Kahn'a i Venturiego. W dysertacji są przedstawione typy edukacji architektonicznej w Stanach Zjednoczonych w połowie dwudziestego wieku.

Analizowana jest rola wsparcia instytucjonalnego w kształtowaniu narracji o historii architektury.

Rozdział ukazuje również produkcję dyskursu o historii architektury, czyli sytuacje i aktorów, którzy wpływali na architektów i ich dyskurs. Opisane zostaje środowisko uczelni w których architekci wykładali, instytucje i magazyny, dla których pisali, oraz wydawnictwa i ich praktyki i filozofie. Pierwsze publikacje Kahn'a i Venturiego z obszaru historii architektury są szczegółowo przebadane ukazując wielowątkowość kontekstu powstawania dyskursu architektonicznego. Ukazany zostaje sposób w jaki instytucja historyzmu jest utrwalana poprzez praktyki i tradycje w zawodzie. Jakie praktyki i role społeczne funkcjonują w zawodzie i jaki mają wpływ na dyskurs architektoniczny. Następuje rekonstrukcja krajobrazu dyskursywnego dla Kahn'a i Venturiego.

Wyniki badan

Cel dysertacji, to jest ukazanie w jaki sposób zmieniała się narracja o historii architektury wśród wybranych architektów połowy dwudziestego wieku w Stanach Zjednoczonych został przedstawiony na kartach pracy. Główne zagadnienia towarzyszące architektom podczas pisania autorskich historii architektury to: operatywność, dezintegracja wcześniej istniejących relacji znaczeniowych pomiędzy obiektami architektonicznymi przeszłości i ich interpretacją oraz otwieranie historii obiektów w celu nadania im nowych znaczeń i funkcji i teoretyzowanie na ich temat. Aby wyrazić swoje pomysły o historii architektury Louis I. Kahn używał języka poetyckiego, metafizycznego, egzystencjalnego, teologicznego, ontologii architektury, wewnątrznie kodowanych pojęć; podczas gdy Robert Venturi był bardziej krytyczny, szczególnie względem niedawnej przeszłości modernizmu, analityczny, wszechstronnie korzystający z sąsiednich dziedzin i ich teorii oraz języka, porównujący głównie cechy formalne i wizualne obiektów przeszłości, korzystając z zabawy słowem. Teza postawiona na początku dysertacji została przetestowana.

Historyzm studiowany jako instytucja w ukazał wiele zagadnień w dyscyplinie. Jednymi z nich były silna funkcja meta-języka architektonicznego, oraz istota i rola opowiadań i historii w tworzeniu obrazu siebie w dyscyplinie. Podążanie za określonymi usankcjonowanymi strategiami wypowiedzi, w tym o historii architektury, w kulturze architektonicznej może wspomagać utrzymanie wysokiej pozycji zawodowej. Instytucja historyzmu pozwala na przenoszenie określonych koncepcji i sposobów wypowiedzi pomiędzy pokoleniami. Szczególnie wyraźnie w badanych tekstach widać to w zapożyczeniach z historii

kultury oraz w korzystaniu z historii architektury przy argumentacji w manifestach architektonicznych.